

EUGEN DRĂGUȚESCU¹ ȘI EMIL PANAITESCU²
EUGEN DRĂGUȚESCU AND EMIL PANAITESCU

Ioan Opriș*

Steaua care l-a vegheat pe sensibilul artist Eugen Drăguțescu a fost una norocoasă, dar care l-a așezat sub zodia trudititorilor. Deviza sa o confirmă: „mă odihnesc când lucrez!”. Norocul i-a stat mereu aproape, înlesnindu-i cunoașterea unor oameni deosebiți, dedați într-ale artei și fini observatori ai lumii. Norocul l-a dus în locuri binecuvântate, stimulându-i imaginația și șlefuiindu-i înțelegerea. Credința în Dumnezeu și iubirea de semeni nu l-au părăsit toată viața.

Chiar șansele care i-au venit în cale, mereu la momentul potrivit, l-au îndrumat spre ce anume trebuia să facă. De la prima bursă școlară, în 1931, la vremea alegerii drumului în viață, la contactele cu Iosif Iser și Nina Arbore, pe când colabora la „Orion” și „Cuvântul liber” (1932-1936), ca student la arte, la participarea la primul său Salon oficial (1933) și prima expoziție personală (1935),

* Istoric asociat la M.N.I.R., doctor în istorie.

¹ Eugen Drăguțescu (Iași, 9 V 1914, Roma 30 III 1993), pictor și grafician, absolvent al Academiei de Arte Frumoase din București (1932-1938). Bursier al statului român, a urmat programul de la Accademia di Romania din Roma (1939-1941), rămânând în Italia după al Doilea Război Mondial. S-a distins lucrând desene pentru operele unor scriitori clasici și contemporani, români și străini; a contribuit la ilustrarea unor albume, ediții din *Enciclopedia Dantesca*. A cunoscut Italia profundă, cea a monumentelor și peisajului, a frecventat muzeele și colecțiile. Personalitate discretă, de o mare profunzime, iubitor al detaliului, fin în redarea realității, emoțional și cald, artistul a întreținut relații discrete cu cei din jur, între care Emil Panaitescu, sprijinitorul său, și Dinu Adameșteanu, prieten de nădejde. Vezi Constantin Prut, *Dicționar de artă modernă și contemporană*, București, Univers Enciclopedic, 2002, p. 137-138. În lucrarea lui Ionel Jianu, Gabriela Carp, Ana Maria Covrig și Ionel Scântey, *Les artistes roumains en Occident* (American Romanian Academy of Arts and Sciences, 1986, la p. 65) artistul s-a bucurat de o prezentare mai amplă, notându-se cele 45 de expoziții (prima la București în 1936), localizându-se desenele sale la Assisi, Roma, Orvieto, Perugia, la Umbria etc., ca și premiile primite începând cu premiul Anastase Simu (1940). S-a notat, de asemenea, căsătoria sa în 1950 cu Leonarda, pictoriță de origine olandeză, absolventă a Universității din Padova. Bibliografia este bogată, fiind redactată de Ionel Jianu, care a înregistrat și expozițiile personale până în 1984.

² Vezi în *Enciclopedia Istoriografiei Românești*, București, Editura Enciclopedică și Științifică, 1976, p. 249.

la bursa oferită de orașul Roma (1939) imediat după absolvire, și apoi dobândirea prestigiosului Premiu al Fundației Ford, oportunitățile au venit una după alta, confirmând și impunând un mare artist.

Un pasaj hotărâtor în traiectul vieții lui Drăguțescu l-a reprezentat stagiul de la Școala Romană din Roma, loc emulativ prin confrăți români și străini, protector totodată, datorită directorului școlii, Emil Panaitescu. Câteva secvențe din acel răstimp confirmă starea sa sufletească, emulația creatoare, sentimentele.

Pictorul Drăguțescu și-a organizat programul ca bursier la Roma, în directă legătură cu interesele ce îl mâneau spre cunoașterea splendorilor istorice și artistice italiene. De bună seamă că l-a discutat cu directorul Școlii române, atotcunoscătorul și îndrumătorul socilor, acesta înlesnindu-i-l fără vreo limită. În vara lui '40, de pildă, Drăguțescu se stabilește la Assisi, de unde pendula între „Augusta Perugia” și alte așezări urmărite pentru frumusețile lor. Tocmai la Assisi, i-a trimis Panaitescu 500 lire italiene ca aconto la bursă. Astfel, artistului i s-au deschis „alte zile fără griji, pot să muncesc, pot să fiu fericit”³. Acea vară și acea toamnă le-a petrecut artistul lucrând „cu sufletul liniștit și împăcat”, „într-un entuziasm nou, nemaiîntâlnit până acum”⁴. Adăpostit și îngrijit de călugărițele franceze de la mănăstire, ziua făcea schițe prin împrejurimi, iar seara, într-un atelier improvizat, le transpunea în lucrări mai elaborate. Pentru a mai rămâne în acele splendide locuri, unde era fericit, l-a rugat iarăși pe directorul Școlii să-i trimită un aconto din bursa pe luna următoare⁵. Și în anii următori Drăguțescu a fost sprijinit de Panaitescu, acesta urmându-i evoluția și încurajându-l în creație. Între sensibilul artist și copiii familiei Panaitescu, Moțu și Mălina, s-au stabilit legături de simpatie, chiar de prietenie. În iarna lui '43, aflat la Milano ca expozant special din partea Ministerului Propagandei Naționale, unde Al. Marcu i-a suportat costurile (8.000 lire italiene), a reușit să deschidă expoziția la 24 ianuarie, dar n-a mai primit aprobarea autorităților militare italiene să rămână în Italia. Ca atare, „stins de oboseală”, dar mulțumit de felicitările unanime ce le primea, se pregătea să se întoarcă în țară. Înainte de a o face, i-au parvenit felicitările lui Panaitescu adresate cu ocazia anului nou. În răspunsul său, Drăguțescu a evocat prima sa întâlnire cu celebrul istoric, în 1939, în biroul acestuia de la Școală, scriindu-i că-i rămânea „cea mai scumpă întâlnire în Italia; în după-amiaza aceea mi se deschidea încrederea în mine și liniștea promisă de dstră. Am păstrat-o totdeauna când ați fost și n-ați mai fost în fruntea Școlii”⁶. La sărbătoarea de Paști, în 1939 (?) pictorul scria din Assisi, pe o carte poștală reprezentând basilica San Francesco: „Hristos a înviat, Sărbători bune și urări de risipirea tuturor grijilor. Mulțumiri din inimă. Să

³ Cf. scrisoare din Assisi, 22.VII.1940, către Emil Panaitescu, în S.A.N.I.C., fond Emil Panaitescu, dosar X/ 1940.

⁴ *Ibidem*, 19.IX.1940, către Emil Panaitescu.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Cf. carte poștală, Milano, 26 I 1943, către Emil Panaitescu, *loc.cit.*

sperăm că în fața unei suferințe comune - din acest punct de vedere noi suntem mai evoluți decît cei ce ne ospetează! - o unire dreaptă poate să răsară la orizont pe temelii creștine tencuite cu mai multă iubire”⁷. Sentimentele dintre artist și familia istoricului nu s-au schimbat în decursul următorilor ani. Au rămas la fel de calde și afectuoase, recunoștința artistului fiind una pe viață. În acei ani grei pentru Panaitescu, asemenea dovezi de statornicie au contat foarte mult. Au contat mai ales pentru cei care, ca și profesorul, au decis să rămână în străinătate, refuzând să se întoarcă în țară. Doar gesturile mai rămăseseră să le amintească de ei de acasă. Astfel, prietenul și colegul lui Drăguțescu, Dimitrie Berea, a oferit în 1946 Muzeului Al. Saint Georges - între altele - și două schițe în creion semnate de Drăguțescu: *Profil și Pictorul Dem. Berea*⁸. Curând, și acest fost bursier al Școlii Romane va alege să rămână în afara țării. Cu prilejul Crăciunului anului 1953, tot de la Assisi - loc care l-a marcat pe Drăguțescu cel mai profund - lui Emil Panaitescu i s-au adresat din nou, urările tradiționale. Acesta, urându-i la mulți ani, scria: „Rugăm pe bunul Dumnezeu să aducă liniște și sănătate cât mai multă în casa profesorului nostru la Roma”⁹.

De pe urma primilor ani din deceniul al cincilea, unul tulbure, au rezultat mai multe lucrări adunate în expoziția din 1940 și apoi în cea din 1943¹⁰. *Copiii, Il Quartetto*, aspecte din Assisi arătau preocupările obsedante, sensibilitățile desăvârșit exprimate prin gracilele desene ce se opresc asupra figurilor inocente și a locurilor de rugăciune. Expozițiile sale din acel deceniu Veneția - 1943; Galleria S. Bernanrdo (Roma) - 1945; Galeria Van Lier (Amsterdam) - 1946(?); Paris - 1949; Galleria dell’Obelisco - (Roma) - 1950 au urmat cadența unor căutări insistente de peisaje pitorești și retrase din calea mulțimilor¹¹.

După o scurtă perioadă petrecută la Roma, Drăguțescu a ales ca loc preferat Assisi, instalându-se acolo pentru mai mulți ani. Rezultatele acestei fixări s-au văzut în deceniile cinci și șase, acumulând un mare număr de lucrări¹². Punctul culminant l-a constituit suita de desene prezentate în albumul Assisi, care i-a adus Premiul Fundației Ford (1953). Deceniul al șaptelea a fost prefațat de prima sa retrospectivă în cadrul Expoziției *Plastica Mexicana* din Palazzo delle Belle Arti-

⁷ Cf. carte poștală, Assisi via Metastasia 5, vinerea mare, în S.A.N.I.C., fond *Emil Panaitescu*, dosar 319, f.115.

⁸ Cf. S.A.N.I.C., fond Al. Saint Georges, dosar 70, f.45, respectiv o adresă a muzeului cu nr. 162/26 VIII 1946.

⁹ Cf. carte poștală cu desen, reprezentându-l pe istoric, Assisssi, Crăciun 1953, *Ibidem*.

¹⁰ Vezi catalog *Eugenio Draguțesco presentato da Giancarlo Vigorelli*, (23 ianuarie-7 februarie 1943), Galleria Ferruccio, Milano, Astax Co.

¹¹ În acei ani a ilustrat la Casa de Editura W. De Haan din Utreht opera lui Shakespeare și a pregătit pentru casa de editură Putnam (Londra) ilustrațiile la *Rome sweet Rome* (apărută în 1955).

¹² În 1959 a participat la a XXVIII-a Bială de la Venția cu expoziția *Alb și negru*, în același an expunând la Galleria Selecta de la Roma.

Mexic, prezentată apoi și la Long Palm Beach College din Los Angeles, ocazie binevenită de a aduna lucrări executate între 1940 și 1960. Tot acum, 20 de acuarele i-au fost adunate în *Padova Città Materna*, album ce a beneficiat de un text ales datorat lui Diego Valeri¹³.

În anul 1961 Drăguțescu a expus la Galeria Santo Stefano din Veneția și tot atunci, la Anthea (Roma). În anul următor a fost prezent cu o expoziție la Galeria Strinberg din Helsinki, apoi la Muzeul de Artă din Turku. Peste doi ani, în 1964, a expus din nou la Veneția (Galeria Santo Stefano) și la Galeria Gian Ferrari din Milano, ca în anul următor să se prezinte cu o expoziție la Galeria Anthea din Roma. Peste doi ani, Viotti Galleria d'Arte moderna din Torino i-a găzduit o altă mare expoziție (4-17 noiembrie 1967), pe care Rodolfo Palluchini a caracterizat-o, datorită valorii grafice, ca dominată de o „febră interioară” - dar și de o „melancolie subtilă”, lucrările (36 piese de grafică și patru panouri) reflectând „existența în a sa descriere, în continuă mișcare”¹⁴.

Într-o mare expoziție din 1969, Drăguțescu a intrat în fluxul cultural de recuperare a lui Nicolae Bălcescu, coordonat de la București prin Institutul Cultural Român pentru Relațiile cu Străinătatea. Expoziția sa, găzduită de Galeria „La Robinia” din Palermo (27 februarie - 16 martie 1969), a beneficiat de prezentarea lui Guido Perocco, acesta notând că artistul oferă, cu generozitate o „interpretare caldă și palpitantă a unor lucruri diferite și atmosfere diverse”¹⁵. Artistul român a adăugat astfel portretisticii istorice - abordare constantă, în care-i regăsim pe Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Antim Ivireanu, Costache Conachi, Gh. Lazăr etc. - și pe tragicul revoluționar Nicolae Bălcescu. În aceeași serie îi regăsim și pe Sadoveanu, Rebreanu ori Arghezi, scriitori care l-au urmărit, prin creațiile lor, pe grafician.

Eugen Drăguțescu lipsește din *Enciclopedia artiștilor români contemporani* (vol V, editura ARC, 2000). Este prezent însă în antologia semnată de Ionel Jianu, Gabriela Carp, Ana Maria Covrig, Lionel Scanteye, *Les artistes roumains en Occident* (American Romanian Academy of Art and Sciences, Los Angeles, 1986), dedicată lui Mircea Eliade și Petru Comarnescu, unde se precizează că a desenat pentru *Enciclopedia Dantesca*¹⁶ și că a făcut 46 expoziții, dobândind:

- în 1940 Premiul A. Simu

¹³ Cu unele detalii vezi catalog *Eugen Drăguțescu alla galleria „La Robinia”* – Palermo (27 februarie – 16 martie 1969).

¹⁴ Cf catalog, f.p.

¹⁵ Cf catalog, f.p. Remarcăm în catalog reproducerea unui text ce aparține lui Tudor Teodorescu Braniște și care a apărut la București în „Contemporanul” din 3 ianuarie 1969.

¹⁶ Vezi în *Les artistes roumaines en Occident*, p. 65. Este prezentat de asemenea la Constantin Prut, *Dicționar de artă modernă și contemporană*, București, Univers Enciclopedic, 2002, p. 137, 138 și în *Dicționarul enciclopedic*, vol. II, București, Editura Enciclopedică București, 1996, p. 142.

- 1953 premiul Expo Internaționale de Arte de la Messina
- 1953 Premiul Fundației Ford
- 1955 Premiul Savone la Ravena
- 1956 Premiul Bienalei Veneția
- Medalie de argint la Paris

O expoziție retrospectivă de anvergură, cu un ecou deosebit, s-a făcut abia în 1966, la Santiago de Chile, prezentând lucrări realizate între 1935 și 1983. Galeria Bucci din Huerfanos nr. 526 din capitala chiliană a găzduit operele artistului român din 2 decembrie până în 14 decembrie, editând și catalogul¹⁷. „Minte lucidă” și „penel sensibil”, Drăguțescu era considerat de Enrico Bucci un mare artist la nivel universal. Tocmai din astfel de motive îi regăsim printre organizatori pe cei de la Uniunea Latină, Institutul italian de cultură și Ambasada României, iar în catalog ca semnatari apar Horia Tănăsescu, Adriano Grande, Mircea Popescu, Giulio Carlo Argan, A. Dacu. Lucrările expuse sunt toate de o mare expresivitate, desenul grațios și de o finețe excepțională, portretistica adunând personalități de a căror prietenie s-a bucurat, în preajma cărora și-a regăsit ideile, cu care a consonat în a judeca lumea. Treptat și convins de bunul său prieten, Dinu Adameșteanu, pictorul Drăguțescu și-a revăzut atitudinea față de România, până la a accepta să revină și să expună în București¹⁸.

Eugen Drăguțescu

¹⁷ Vezi catalog, *Mirando el Mundo con los ojos de Draguțescu. Exposición retrospectiva 1935-1983*, p. 25.

¹⁸ Vezi în Ioan Opreș, *Prezențe culturale românești în lume 1950-1970*, București, Editura Oscar Print, 2013, p. 152.

Assisi 19. 9. 1940

Stimate domnule Drăgulescu,

A trecut o săptămână de când eu
 suspinăm din cauza de imperiu, în care pe de o parte
 nu mi s-a înțeles încă, înțelegând bine cănu
 întregul și în cele din urmă să se afle
 înainte, am început să scriu din nou
 altele și să scriu în cel mai scurt timp
 în fiecare zi sau de două ori pe săptămână
 scrierea este în parte pe lângă scrierile
 în limbă parolă și pe lângă scrierile
 care sunt cele care plac și prezintă
 pătrunzi în viața noastră, în viața
 noastră și în viața noastră.

Vă rog să scrieți din nou, pentru
 a nu avea un sentiment regret și să
 scrieți, să scrieți din nou și să
 scrieți din nou. O să scrieți din nou
 scrieți și scrieți și scrieți și scrieți
 scrieți și scrieți și scrieți și scrieți
 scrieți și scrieți și scrieți și scrieți
 scrieți și scrieți și scrieți și scrieți

Fig. 1 - Scrisoare Eugen Drăgulescu către Emil Panaitescu (Assisi, 19.09.1940)

Milano 22. 12. 42.

La tale domnule Coposu,

La noaptea sau, în noaptea
 pentru că în noaptea domnului
 Expunția de dechiziți și
 de la Januș și scrierile
 scrierile și scrierile și scrierile
 scrierile și scrierile și scrierile
 scrierile și scrierile și scrierile

Eugen Drăgulescu

Fig. 2 - Carte poștală cu desen a lui Eugen Drăgulescu către Emil Panaitescu (Milano, 22. 12. 1942);

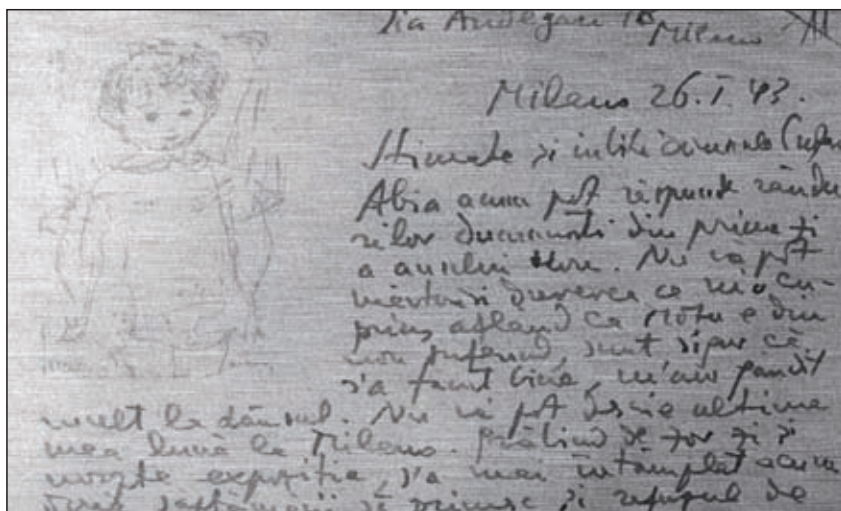

Fig. 3 - Carte poștală cu desen a lui Eugen Drăguțescu către Emil Panaitescu (Assisi, Crăciun, 1953)

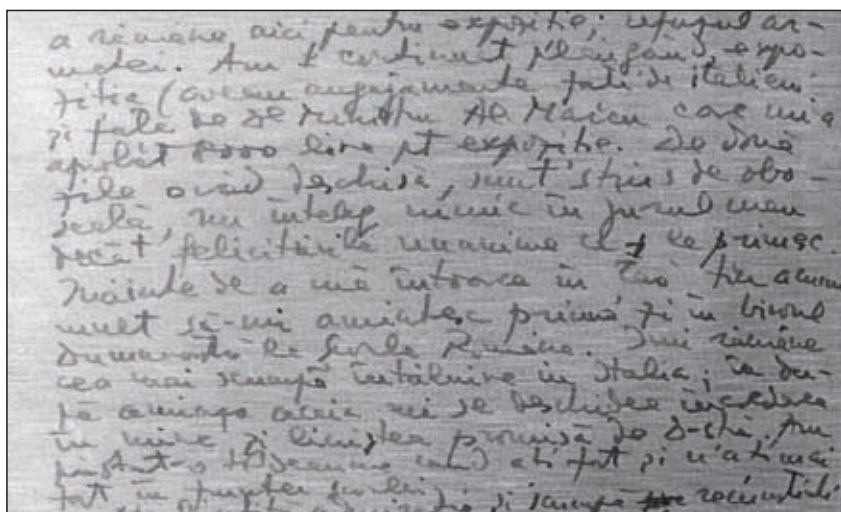

Fig. 4 - Carte poștală cu desen a lui Eugen Drăguțescu către Emil Panaitescu (Assisi, Crăciun, 1953)

